

ANTE JURIC

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku

Sveučilište u Zadru

Trg kneza Višeslava 9, HR-23000 Zadar

ajuric@unizd.hr

O TOPONIMU OKRÛK NA ČIOVU

U radu se preispituje opravdanost tumačenja prema kojemu je čiovski toponim *Okruk* nastao od riječi (*o*)*krug* i, vezano uz to, opravdanost službenoga imena *Okrug* za dva sela (Okrug Gornji i Okrug Donji) na istoimenome rtu. Donosi se uvid u opću i jezičnu povijest Čiova i Okruka te se prati spomen imena *Okruk* od nastanka sela do danas. Analizira se povijesni, fonološki i leksičko-semantički kontekst imena te se na temelju toga predlaže nova etimologija koja uzima u obzir i jadranske paralele.

1. Uvod

OkrÛk je ime dvaju čiovskih sela, službeno imenovanih *Okrug Gornji* i *Okrug Donji*. Budući da su upravo njihova službena imena najčešći predmet (opravdanoga!) negodovanja u lokalnoj zajednici, smatrali smo potrebnim rasvijetliti okolnosti nastanka i etimologiju toga toponima oslanjajući se na relevantne lingvističke i historiografske podatke kojima raspolažemo. Smatramo, naime, da su se u dosadašnjim pokušajima tumačenja neki važni detalji zanemarivali i/ili pogrešno tumačili, pa ćemo se u ovome radu na ta tumačenja kritički osvrnuti i predložiti nova. Pritom ćemo sve lokalne toponime i iz njih izvedene pridjeve u tekstu bilježiti isključivo onako kako glase u dotičnim mjesnim govorima, uz eventualni dodatak *Gornji* imenu sela onda kada je moguća zabuna.

1.1. Osnovno o toponimu:¹

selo:	istočno	zapadno
narodno ime:	<i>Okrūk</i>	<i>Dôni Okrūk</i> ili, eliptično, samo <i>Dôni</i>
službeno ime:	<i>Okrug Gornji</i> ²	<i>Okrug Donji</i>
etnik:	<i>Okručanin, Okručka</i>	<i>Dônookručanin, Dônookručka</i>
ktetik:	<i>okručski, -a, -o</i>	<i>dônookručski, -a, -o</i>
padežni oblici:	N <i>Okrūk</i> , G <i>Okrūka</i> , D <i>Okrūku</i> , A <i>Okrūka</i> , V <i>Okrūče</i> , L <i>Okrūku</i> , I <i>Okrūkun</i>	
fonološka napomena:	Za govor je Okruka karakteristična fakultativna depalatalizacija <i>ń</i> (> <i>n</i>) i, također fakultativna, anticipacija palatalne sastavnice <i>nj</i> > <i>jn</i> kada je <i>ń</i> iza samoglasnika (<i>koń</i> > <i>kojn</i> , <i>dońi</i> > <i>dojni</i> itd.), pa se podjednako često kao dublete čuju inačice <i>Dôni Okrūk</i> , <i>dônookručski</i> itd. i <i>Dôjni Okrūk</i> , <i>dôjnookručski</i> itd.	

2. Povijesni kontekst imena

U izvorima u rasponu od kasne antike do kraja srednjega vijeka Čiovo se, kada je naseljenost u pitanju, spominje najprije kao egzil za heretike i kažnjenike u rimsko doba, a potom i kao utočište redovnika pustinjaka (eremita) i gubavaca (Babić 2015: 67–79). Iz izvješća Tome Arhidakona o bijegu Salonitanaca na susjedne otoke može se zaključiti da se dio salonitanskih izbjeglica tijekom 7. stoljeća nastanio, između ostaloga, i na Čiovu (Klaić 1985: 14). O naseljenosti Čiova u ranobizantsko doba svjedoče i ranokršćanske crkve na lokalitetima *Supëtar* (sv. Petar), *Balân* (sv. Andrija) i *Cumbrijân* (sv. Ciprijan), a neka se crkvena zdanja (crkve/samostani) i drugi srednjovjekovni objekti koji se vezuju uz ranokršćansku i pustinjačku povijest otoka nalaze i na području Okruka ili su uz povijest

¹ Sve toponimske i ostale likove koje u članku navodimo kao fonetsku transkripciju na terenu zabilježenih oblika bilježimo standardiziranim dijalektološkom transkripcijom koja uključuje i grafeme: *x* (za bezvučni velarni frikativ – u stand. hrv. *h*), *ʎ* (za palatalni lateral – u stand. hrv. *lj*) i *ń* (za palatalni nazal – u stand. hrv. *nj*). Fonemi su /č/ i /ć/ tijekom povijesnog razvoja u govoru Okruka izjednačeni u /č/, koje u fonetskoj transkripciji bilježimo grafemom č (*Môvračica, Marăviča* itd.). Neslogotvorni vokal *ĭ* i slogotvorni sonant *ʀ* ne bilježimo posebnim znakovima, odnosno bilježimo umjesto njih grafeme *j* (npr. *čĭovac*), odnosno *r* (npr. *ĭaprĭk*). Sve potvrde koje prenosimo kao zapisane dijalektne oblike (npr. *Okļjuk*) ili kao pojmove (npr. *prikljuk*) navodimo u obliku u kojemu su zapisani, odnosno standardnim pravopisnim simbolima. Fonološka obilježja okruškoga govora koja se očituju u građi u skladu su s opisom u Jurić 2020.

² U literaturi akcentuirano: *Ökrüg Gôrnji* (HER), odnosno *Ökrug Gôrnji* i *Ökrug Dônji* (HMR).

sela usko vezani: crkva sv. Teodora (*Tūdor/Tūdar*) na predjelu *Tūdar/Tūdri*, crkva sv. Eufemije (*Umīja*) na istoimenome obližnjem otočiću, kula sv. Ivana u predjelu *Polāča* u uvali *Kančelīrōvac* i crkva sv. Mavra (*Mōvar*) u Žednu, po kojoj ime nosi i okruška uvala *Mōvarčica* (Babić 2015: 69–74, 77–86). Crkvu sv. Tudora neki pritom smatraju i povijesnim ishodištem sela, no ta je pretpostavka malo vjerojatna jer je crkva sagrađena uza samu morsku obalu, što bi za ono vrijeme bilo potpuno neuobičajeno i neprihvatljivo iz aspekta sigurnosti (Dellale 1930; PE, 101; Šimunović 1972: 57; Babić 2015: 174). Također, kao najstariji zaselak današnjega Okruka spominje se »selo Maravić« u blizini crkve sv. Karla, u predjelu koji se i danas zove *Vř Marāvīča*³ i koji je, posve očekivano, najviša i od mora najudaljenija točka sela, na sedlu između uvala *Tōč* i *Mōvarčica*.⁴ Prema jednoj od teza o nastanku sela i porijeklu njegova imena, *Okruk* se prvi put spominje već 1229., u Oporuci Stane Rugerove (dalje: Oporuka), gdje stoji zapisano *terram de cruce ecclesie sancti mauri* (NAS 669/50; CD III, 308; Šimunović 1972: 57). Tu pretpostavku, međutim, treba uzeti s oprezom, između ostaloga i zbog specifičnoga stanja naseljenosti otoka u to doba. Iako je Čiovo u kasnome srednjem vijeku posve sigurno bilo nastanjeno u određenoj mjeri (postojale su raštrkane nastambe težaka koji su obrađivali poljoprivredne površine; Babić 2015: 114, 174), do kraja srednjega vijeka na otoku vjerojatno nije bilo stalnoga stanovništva (izuzev već spomenutih pustinjaka, oboljelih od gube te povremeno ili stalno naseljenih težaka) u naseljima koja bismo mogli smatrati zametkom današnjih sela.⁵ U tome smislu potvrdu iz Oporuke može se eventualno uzeti u obzir kao svjedočanstvo o kontinuitetu samoga imena, ali nipošto i kao dokaz o kontinuitetu sela pod tim imenom od 13. stoljeća do danas (v. u nastavku). Zbog osobite ekonomske važnosti otoka Čiova za srednjovjekovnu trogirsku komunu, na otoku je odredbom Trogirskoga statuta iz 1372. zabranjeno naseljavanje i gradnja⁶, a takvo je stanje, izuzev nekoliko razdoblja u kojima je zabrana bila ukidana, potrajalo sve do 17. stoljeća (Andreis 1977–1978: 110–113, 198–299; Lucić 1979: 657, 1006). Ključni se preokret dogodio sredinom i krajem 15. stoljeća, kada je mletačka vlast zbog konti-

³ »Nella villa di Maravich vi è piccola chiesa dedicata a S. Carlo... « (Andreis 1908: 314). Toponim je do danas očuvan u nekoliko varijanti: (*Vř*) *Marāvīča*, *Marāvīšēvi* (Jurić 2005: 198; Bareta Buličić 2014: 543).

⁴ Nije zgorega na razini etnoloških argumenata spomenuti i uvodne stihove narodnoga napjeva: »*Okrūk, sēlo na mālon břdajcu; / tī si, drāga, na mōmen sřdajcu*«, proslavljen u izvedbi klappe Trogir (PST, 15).

⁵ U literaturi se, doduše, navodi da je na lokalitetu Kučerine/Čentrasi, koji pripada Žednu, bilo staro srednjovjekovno selo (PE, 101; Šimunović 1962: 56), no o tome nema spomena u dokumentima, a najnovija terenska istraživanja pokazuju da je pretpostavka o srednjovjekovnome selu ipak neuteemeljena (Babić 2015: 158).

⁶ SGT, 222. Dakako, zabrana se odnosila samo na dio otoka koji je razgraničenjem između trogirske i splitske komune pripao Trogiru. Zanimljivo je pritom da u splitskome statutu nije bilo odredbi o zabrani naseljavanja na splitskome dijelu otoka (Babić 2015: 109).

nuiranih osmanlijskih provala dopustila naseljavanje izbjegloga stanovništva iz Zagore na otoke (Lucić 1979: 977–978; HE, 312). Od tada datiraju i prve neupitne potvrde o naseljenosti i imenu Okruka. Selo i njegovi stanovnici prvi se put neizravno spominju u dokumentima iz 1461. i 1470., koje kasnije u 17. stoljeću tumači i potvrđuje Pavao Andreis.⁷ U istome djelu Andreis prvi put spominje i Donji Okruk, i to kao *Ocruch*, selo u kojemu je crkva posvećena sv. Ivanu Krstiteљу, razlikujući ga na taj način izričito od susjednoga »sela Maravić«.⁸ Iako vrijeme nastanka Donjega Okruka nije preciznije dokumentirano, pretpostavlja se da je selo postojalo možda već u 16. stoljeću (Babić 2015: 176), a na temelju Andreisovih svjedočanstava može se zaključiti barem to da je Okruk Gornji starije te u to doba veće i ekonomski važnije selo od Okruka Donjega. To neizravno potvrđuju mjesta u njegovu tekstu na kojima se Okruk spominje s ostalim čiovskim i drugim selima trogirskoga kraja.⁹ Kao osobit tip naseljavanja treba spomenuti i izgradnju ladanjsko-gospodarskih objekata plemićkih obitelji tijekom 17. i 18. stoljeća. Na području Okruka takve su objekte sagradile trogirске obitelji Andreis (u predjelu *Kažin*), Racettini (u predjelu *Racetinovac*) i Paitoni (u predjelu *Labadûsa*) (Radić 2006; Babić 2015: 142–145).

Stanovnici otoka Čiova, pa tako i Okruka, Gornjega i Donjega, u osnovi su čakavci doseljeni sa susjednoga kopna¹⁰, a čakavska su jezična obilježja do danas dobro očuvana u manje-više svim govorima na otoku (Hraste 1948: 126; Galović 2018; Jurić 2020). Prvi znatniji priljev novoga stanovništva dogodio se krajem 16. stoljeća, kada se, kako izvješćuje Ivan Lucić, uslijed osmanlijskoga osvajanja Klisa otok sve više napućejuje doseljenicima iz ugroženih područja Zagore (Lucić 1979: 977–978). Kasnije su migracije u pojedinim selima ponešto razrijedile čakavski dijalektni supstrat, osobito u Donjemu Okruku, u koji su se doselile obitelji iz

⁷ U izvornome tekstu dokumenta iz 1461. spominju se »laboratores et habitatores insule Bue« (Babić 2015: 175), koje Andreis prepoznaje kao stanovnike Okruka i Žedna (»gli abitanti dell'Isola, Ocruch e Xedno«; Andreis 1908: 337). U dokumentu o opremanju galija iz 1470. spominju se stanovnici »otoka Čiova i selâ« (»descriptionem hominum ciuitatis Tragurij, burgorum, ortorum, insule Bue et villarum«; Andreis 1977–1978: 254).

⁸ »Nella villa di Maravich vi è piccola chiesa dedicata a S. Carlo (...). Similamente nella villa d' Ocruch vi è altra chiesiola sacra a S. Giovanni Battista, lavorata pure da villici, come vicino al casino de' fratelli Racettini un piccolo oratorio...« (Andreis 1908: 314).

⁹ »Quest' isola di Bua (...) Contiene in se tre ville: Ocruch, Xedno, Arbania...«; »...capretti et agnelli di Bua, Seghetto, Xedno, Ocruch et Castelli...« (Andreis 1908: 273, 332).

¹⁰ Povijesna činjenica o Čiovu kao srednjovjekovnoj karanteni za oboljele od gube (Babić 2015: 122–126) ostavila je trag u legendi, nastaloj u Trogiru i susjednim naseljima, prema kojoj su Okrućani zapravo potomci gubavaca, među kojima je bilo i Francuza, vojnika Napoleonove vojske. Ta „francuska hipoteza“ temelji se dijelom na okruškome vrlo upečatljivom naglasku koji se u Trogiru i okolici doživljava kao neprirodno „zâtizanje“, a dijelom se „argumentira“ time da i okruško prezime *Miše* zapravo dolazi od francuskoga osobnog imena *Michel*, što je, dakako, potpuno neutemeljena izmišljotina (*Miše* < *Mihovil*), jednako kao i posprdna legenda o gubavcima.

susjednoga, novoštokavskog Segeta.¹¹ Za razliku od Donjega Okruka, Gornji je Okruk od svih čiovskih sela ostao najmanje izložen utjecaju štokavštine, pa njegov govor danas po većini kriterija, a osobito po akcentuacijskome, možemo smatrati najarhaičnijom čakavštinom otoka Čiova (Jurić 2020). Izolacija i konzervacija govora svakako je vezana i uz gotovo nepromijenjenu „krvnu sliku” autohtonoga stanovništva Okruka, čiji je popis rodova ostao manje-više isti od prvih župnih knjiga do danas, iako su neka prezimena u međuvremenu izumrla, odnosno nisu više na popisu živućih prezimena u samome Okruku.¹² Demografska slika Okruka ne mijenja se odviše sve do Drugoga svjetskog rata, nakon kojega otok Čiovo doživljava snažnu demografsku ekspanziju, a Okruk postaje njegovo najnapučenije selo s 3146 stanovnika prema popisu iz 2011. (DZS). U posljednjih tridesetak godina stanovništvo se Okruka udvostručilo! Prema popisu iz 1991., selo je imalo 1514 stanovnika (DZS), a budući da je taj popis dovršen prije prvoga masovnog dolaska ratnih izbjeglica, od kojih je velik dio u Okruku ostao do danas, lako je zaključiti da više od polovice današnjega stanovništva Okruka nije porijeklom s otoka Čiova ni iz bliže okolice. Novopridošlo stanovništvo uglavnom je štokavsko.

Što se tiče zapisā toponimā u povijesnim dokumentima, od 16. do polovice 19. stoljeća redovito se piše isključivo *Ocruch*, odnosno *Okruk*. U najstarijoj Matici krštenih trogirске župe zabilježeno je 1. veljače 1585. krštenje »Pavla, sina Marina Maravića iz Okruka na otoku Čiovu« (*Paulo figlio de Marin Marauich de Insula bua da ocruch*) (ZMT, 14, 110). To je najstariji dosad poznat izravni spomen imena sela *Okruk*, ali i dokaz da se ime odnosilo i na Gornji Okruk i prije Andreisova spomena »sela Maravić«! Uz već spomenutu potvrdu za Donji Okruk, Andreis na još nekoliko mjesta spominje *Ocruch*, i to, dakako, i kao ime za Gornji Okruk, ali i za rt Punta Okruka¹³. Najstariji sačuvani dokument o stanovništvu Okruka, Sta-

¹¹ U župnim se knjigama (ŽKO) bilježe donjookruška prezimena *Alvir*, *Biočić*, *Ilak*, *Mijaković* i *Vukman* (sva su preživjela do danas). Migracije iz susjednoga Segeta u Donji Okruk započinju zajedljivo tek početkom 19. stoljeća, a prva zabilježena datira iz 1817., kada se u Donjemu Okruku oženio i nastanio Segećanin Vicenco Dujmov (*Vincenzo Duimou*), čija se loza nadalje spominje kao Vukman i Dujmov (»Vucman detto Duimou«, odnosno »Duimou detto Vucman«).

¹² Uz već spomenuto prezime/zaselak *Maravić*, u župnim se knjigama (ŽKO, SDT) spominje još deset okruških prezimena: *Agnić*, *Bareta*, *Buličić*, *Dobričić*, *Kuzmanić*, *Latinčić*, *Miše*, *Piveta*, *Prga* i *Radić*. U prvim godinama vođenja župnih knjiga u Okruku (počevši od 1825.) prezime se *Maravić* još neko vrijeme vezuje uz prezime *Kuzmanić* (kao »Cusmanich detto/detta Maravich« ili obrnuto »Maravich detto/detta Cusmanich«), a potom se gasi. *Latinčići* se kao vlasnici okruških nekretnina spominju još 1878. (DAS, AM, Okrug, Abecedni imenik svih posjednika u k. o. iz 1878.), a potom se i njihovo prezime gasi te ostaje očuvano jedino kao toponim (*Latinčići*, v. Jurić 2005). Sva ostala okruška prezimena živa su i danas. Od kraja 16. do sredine 19. stoljeća broj stanovnika Okruka varirao je uglavnom između 200 i 400 (Babić 2015: 176), dok za Donji Okruk nema podataka o naseljenosti sve do 1908. godine, kada je u selu zabilježeno 12 obitelji i 87 stanovnika (Vidović 2004: 594).

¹³ Iz svih citiranih mjesta prilično je jasno da Andreis pišući *Ocruch* nedvojbeno misli i na Gornji Okruk, a ime zaselka *Maravić* (u kojemu se nalazi crkva sv. Karla) spominje želeći očito izbjeći

nje duša trogirske biskupije iz 1726., naslovljen je također *Villa d' Ocruch* (SDT), a dočeto *-k* (*Ocruch* ili *Okruk*) kontinuirano se pojavljuje i u župnim knjigama Okruka koje su se vodile od 1825. do 1946. (ŽKO) te u planovima i ostalim dokumentima vezanim uz austrijski katastar iz 1830. (DAS, AM, Okrug). Tek sredinom 19. stoljeća, na valu preporodnih težnji koje su i drugdje rezultirale nasilnim prekrajanjima i hiperkorekcijama toponimā, sporadično se u službenoj komunikaciji počinje pojavljivati i inačica *Okrug*.¹⁴ Da je pritom riječ o potpuno arbitrarnoj potrazi za bilo kakvom inačicom toponima koja bi bila etimološki „ispravnija” i jezično „uzornija” od „iskrivljenoga” narodnog imena *Okruk*, vidi se i iz naslova jedne od službenih knjiga tadašnje državne uprave¹⁵, gdje doslovno stoji: »Spljetsko Okružje – OKRUH«. Inačica *Okrug* zadržala se do danas kao službeno ime, zbog čega se sve češće čuje i u svakodnevnoj komunikaciji, osobito u diskursu novopridošloga stanovništva koje se služi isključivo tom inačicom toponima. Administrativni dodatak *Gornji* novijega je datuma i nije u upotrebi u mjesnome govoru, što ne vrijedi u cijelosti i za *Donji*. U župnim knjigama iz 19. stoljeća pojavljuje se na talijanskome jeziku inačica *Ocruch Superiore*, dok se u austrijskome katastru iz 1830. sela nazivaju *Ocruch* (Okrug Gornji) i *Dogni Ocruch* (Okrug Donji), kao i u *Leggi ed ordinanze per la Dalmazia* iz 1839. (DAS, MR 1825. – 1882.; DAS, AM, Okrug; LOD, 370). Posljednja dva izvora posebno su zanimljiva zbog činjenice da se u izravnoj opoziciji za *Donji Okruk* koristi hrvatski pridjev *donji*, i to u poretku riječi koji odgovara hrvatskomu jeziku, a da se za susjedno selo koristi samo osnovno ime bez pridjeva.¹⁶ Ta dva detalja upućuju na zaključak da dodatak *Donji* možda ipak nije puka izmišljotina nekoga činovnika u tadašnjemu katastru, već da se, barem u određenim kontekstima, upotrebljavao i u govoru lokalnoga stanovništva, što se ne bi moglo reći i za dodatak *Gornji*. Potvrdu za to nalazimo i u suvremenoj upotrebi tih dvaju ojkonima. Dvorječna ojkonimska sintagma *Donji Okruk* i njena eliptična inačica *Donji* potpuno su zaživjele u obama selima, dok se pridjev *Gornji* koristi samo iznimno, i to redovito u dvorječnoj sintagmi, u pravilu onda kada se koristi službena inačica imena.

mooguću zabunu kada u dvama susjednim odlomcima govori o Okruku Gornjemu i Donjemu. Sâm rt pak spominje opisujući pomorsku bitku između mletačke i đenovške armade u trogirskome akvatoriju: »Arrivarono quasi nel punto stesso le due atmate all' isola Bua, La Veneta si fermò a ponente alla punta detta d' Ocruch, la Genovese alla punta di levante« (Andreis 1908: 95).

¹⁴ Ta se inačica u župnim knjigama prvi put pojavljuje tek 1841. (*Parrocchia di Okrug*, DAS, MR 1825. – 1882., 25), dakako, zajedno s inačicom *Ocruch/Okruk*, koja je kudikamo učestalija. Važno je pritom istaknuti da se zapisivači i jedne i druge inačice striktno drže svojega načina pisanja, odnosno da nema kolebanja u pisanju kakvo bi bilo svojstveno situaciji toponimske diglosije u svakodnevnome govoru.

¹⁵ Abecedni imenik svih posjednika u k. o. iz 1878. (DAS, AM, Okrug).

¹⁶ U kreiranju suvremenoga talijanskog egzonima išli su i korak dalje pa su preveli i osnovno ime i dopunu: *Cerchio Superiore – Cerchio Inferiore* (PNLD, 528; WIKI).

3. Dosadašnja tumačenja etimologije

O porijeklu i doimenskome sadržaju toponima *Okruk* izneseno je nekoliko manje ili više ozbiljnih teza. Prvu izravnu sugestiju o prvome zapisu imena nalazimo u Smičiklasovu transkriptu Oporuke, gdje se lik *Cruco* namjerno transkribira velikim početnim slovom¹⁷, a u kazalima se uz natuknicu stavlja napomena *locus*. Na tu se sugestiju na razini pučke etimologije prvi nadovezao trogirski svećenik don Ivo Delalle povezujući *cruco* s latinskim CRUX, CRUCIS, što se po njegovu tumačenju odnosilo na neki križ ili kapelu na raskrižju u selu, poput one koja je u novije doba izgrađena nedaleko od obale u uvali *Tõč* (Delalle 1930). Josip Roglič u *Hrvatskoj enciklopediji* piše: »Poluotok Okruk (...) na zapadu se završava istoimenim rtom« te napominje da su sela »Gornji i Donji Okruk na istoimenom poluotoku« (HE IV, 312), čime jasno izražava mišljenje da se ime *Okruk* zapravo primarno odnosi na zapadni poluotok otoka Čiova i njegov krajnji zapadni rt, koji se inače u lokalnim govorima zove *Punta Okruka*.¹⁸ Imena *Okruk* dotaknuo se i Petar Skok. Ne zadirući dublje u problem položaja i izgleda imenovanoga referenta, Skok je mišljenja da motivacija toponima *Okruk* proizlazi iz semantizma »zaokružen predmet, okrug«, no potporu za to ne nalazi u geografskoj situaciji Okruka¹⁹, već u tome da spomenuti semantizam sudjeluje kao motivacija i u imenima dvaju otočića nadomak Čiova – Krknjaša Veloga i Krknjaša Maloga (Skok 1950: 164).²⁰ Skok se pritom ne izjašnjava detaljnije ni o samome toponimskom liku *Okruk*, ali uočava da »dočetni suglasnik ostaje u deklinaciji« te smatra mogućim »da je analogijom prenesen k iz nominativa u ostale padeže« (Skok 1950: 167), što neizravno potvrđuje njegovo mišljenje da je semantizam 'okrugao' izražen upravo leksemom *krug* u osnovi toponima. Petar Šimunović, nastavljajući se na Smičiklasovo i Delalovo razmišljanje, toponim *Okruk* također povezuje s potvrdom *terram de cruce ecclesie sancti mauri*, protiveći se pritom Rogličevoj tezi o imenu rta kao izvorištu imena. Po njegovu mišljenju, potvrda *cruco* »odnosi se na lokalitet, vjerojatno na mjestu današnjeg naselja uz crkvu sv. Maura, koja je kao i naselje izvan spomenutog rta na sedlu između uvala *Saldúna* na sjeveru i *Mõvaršćice* na jugu« (Šimunović 1972: 57). Nadalje, Šimunović tvrdi da je u osnovi toponima slavenska imenica *krug* 'gomila, kamen, greben' te da je današnji lik

¹⁷ U izvorniku je, dakako, malo slovo, kako je to i inače u srednjovjekovnim ispravama u svim riječima osim na samome početku rečenice, uključujući i imena. Izvornik se nalazi u Nadbiskupskome arhivu u Splitu pod novim inventarnim brojem (NAS, 669/50).

¹⁸ Vidi također u Jurić (2005: 169).

¹⁹ Kako se da zaključiti iz teksta (Skok 1950: 5 i dalje), Skok nije osobno bio na Čiovu.

²⁰ Važno je ovdje ipak istaknuti da je riječ o kartografskim varijantama imena dvaju otočića koje lokalno stanovništvo naziva isključivo *Věli Škōlj* i *Māli Škōlj* (podatak smo zabilježili u terenskom etimološkom istraživanju na otoku Drveniku i bit će objavljen u monografiji koja je u pripremi). Za spomenuti semantizam 'zaokružen predmet' usp. također i Putančevo tumačenje porijekla toponima *Zirona*, povijesnoga imena susjednoga otoka Drvenika (Putanec 2000).

s dočetnim *-k* zapravo rezultat obezvučenja dočetnoga velara »analogijom prema riječima koje završavaju na *-k*, sufiksima *-ak* i *-ik*, kao i prema redovitom prijelazu završnog *-h* u *-k* u trogirskom govoru«. Obezvučenje dočetnoga velara samo u toponimu *Okruk*, ali ne i u općoj imenici *krug*, iz koje je po njegovu mišljenju toponim izveden, Šimunović objašnjava na sljedeći način: »Kako se *h* nalazi kao završni suglasnik i u genitivnim nastavcima pridjeva, te nekih oblika zamjenica i imenica svih rodova, prijelaz *h > k* bio je vrlo čest i zahvaćao je i ove toponime kojima je leksičko značenje izbljedjelo«. U prilog tvrdnji o produktivnosti toponimskoga leksema *krug* na dotičnome području i njome osnaženomu zaključku da je dočetno *-g* u toponimu »od iskona«, Šimunović navodi i okruške toponime *Kružējāk* i *Krūžine*. U nastavku ćemo detaljnije razmotriti iznesene teze, najprije onu o potvrđi *cruco*.

4. *Cruco* = *Okruk*?

Iako je riječ o unikatnoj potvrđi s podosta upitnika, tezu o povezanosti potvrde *cruco* i današnjega *Okruk* doista nije moguće argumentirano u potpunosti odbaciti te ju valja tretirati kao moguću. Tomu u prilog ide i činjenica da oblik *cruco* nije moguće povezati ni s jednom poznatom latinskom imenicom u bilo kojoj fazi njezina razvoja od latinskoga do romanskih idioma koji bi dolazili u obzir za šire splitsko okružje, osim ako nije riječ o pogrešno zapisanome ablativu *CRUCE* (*CRUX*, *CRUCIS*), što je, s obzirom na smisao rečenice, malo vjerojatno. Jedna je mogućnost da je *cruco* doista latinska adaptacija neke latinskomu strane imenice u funkciji toponima, što god to značilo u kontekstu praktično nenaseljenoga otoka u 13. stoljeću. Ako je tomu tako, imenica je, kako je i očekivano, u latinski tekst adaptirana tako da ulazi u morfološku kategoriju koja joj je s obzirom na oblik i značenje (ako je značenje prozirno i ako zapisivač razumije hrvatski!) najprikladnija, pa tako postaje imenica latinske druge deklinacije, ovdje u ablativu i s prijedlogom *de*, koji je u to vrijeme uobičajen u tome kontekstu (**crucum*, **cruci*, **cruco... de cruco*).²¹ Druga je mogućnost da je riječ imala funkciju priloga / priložne oznake mjesta, specijaliziranoga geografskog ili poljoprivrednog termina, zemljišne mjerne jedinice ili bilo kojega drugog izraza prikladnoga za iskazivanje prostornih odnosa. Iako se obje mogućnosti u određenome kontekstu može smatrati realnima,

²¹ U srednjovjekovnim je dokumentima taj način latiniziranja toponima vrlo čest, pogotovo ako je toponim porijeklom iz latinskoga (npr. *terram de Spinunço* [*< Spinuntum > Spinut*] u Oporuci) ili je svojim likom u hrvatskome prikladan za latiniziranje, kao što je možda slučaj s čiovskim *de cruco* (usp. npr. potvrde za toponime sa zadarskoga otočja: *in Vgliano*; *in dicta insula Vgliano*; *in Lucorano*; *in loco Verto* [„Vrta(l)“]; *in Pischumano*; *in Bagno*; *in Hegio*; *in Egio* [sve prema Hlji 1994]; *Sanctus Michael de Zaglaou in insula de Salo* [SOPC, 45]). Onda kada to nije slučaj, najčešće se koriste neke druge formulacije koje idu s nominativom (*terra vocata*, *loco vocato/dicto* i sl.) ili se čak toponim navodi u nominativu bez ikakve napomene o zvanju (npr. *terram Dobisol doleç* u Oporuci).

one za sobom otvaraju i niz pitanja na koja nije jednostavno odgovoriti. Prvi se problem pojavljuje već kod prevođenja teksta Oporuke. Gledamo li nekoliko rečenica prije i nakon pojavljivanja riječi *cruco* (*Dabre moniali terram do bisol do leç · post mortem suam remanebit sancto benedicto · Filie dese calaci terram de spinunço · terram de cruco ecclesie sancti mauri · et domus in qua habito uen datur · et de precio illo detur...*)²², jasno je iz konteksta da se dio *terram de cruco ecclesie* može prevesti na dva načina, ovisno o tome smatra li se *cruco* toponimom ili općom imenicom (koja u svezi s *ecclesie sancti mauri* dobiva svojevrsnu toponimsku vrijednost). Ako je doista riječ o toponimu, tada po ukupnome smislu i s obzirom na značenje ablativa *cruco* s posvojnomo / partitivnom česticom *de* proizlazi da je *ecclesie* dativ, odnosno da bi prijevod trebao glasiti otprilike: »zemlju od Kruka / u Kruku (ostavljam) crkvi sv. Mavra«. ²³ Uz takav prijevod moglo bi se također primijetiti da se teren oporučno ostavljen crkvi sv. Mavra teoretski može nalaziti bilo gdje, čak i izvan otoka Čiova²⁴, no i indicije koje upućuju na to da je teren doista na Čiovu mogu se smatrati dovoljno jakim. Uz samu fonetsku sličnost likova *cruco* i *Okrūk*, to je svakako i pustinjački karakter crkvice sv. Mavra – posjedi crkve zacijelo su morali biti u funkciji (između ostaloga i) elementarne ekonomske održivosti zajednice koja je u sklopu nje živjela, na osnovi čega bi bilo logično zaključiti da se nalaze negdje na otoku Čiovu.²⁵ Ako je ipak riječ o općoj imenici, tada iz ukupnoga konteksta proizlazi da je *ecclesie* genitiv te bi prijevod trebao glasiti otprilike: »(ostavljam) zemlju ‘U BLIZINI’ (uokolo, s te i te strane...) crkve sv. Mavra«. Pritom, kao ključnu razliku u odnosu na prvu mogućnost, treba istaknuti to da bi uz ovakav prijevod *cruco* po logici rečenice svakako moralo biti u funkciji preciznije lokacije terena: negdje u neposrednoj blizini same crkvice! Takva se interpretacija jasno iščitava i iz Šimunovićeve pretpostavke da je u osnovi toponima imenica *krug* te da su i crkva i selo »na sedlu između uvala *Saldúna* na sjeveru i *Mövaršćice* na jugu«, a još eksplicitnije i iz prijevoda »*uokolo, kod crkve sv. Mavra*« koji sugerira Babić.²⁶ Nadalje, ako se *cruco* doista od-

²² Velika slova i interpunkciju navodimo točno onako kako su zapisani u originalnome tekstu da bi se izbjegle eventualne krive sintaktičke interpretacije do kojih bi moglo doći zbog zarezā i velikih slova zapisanih u transkriptu objavljenome u CD III, 308.

²³ Zahvaljujem kolegama dr. sc. Nikoli Vuletiću i dr. sc. Zvonku Lioviću na pomoći pri interpretaciji latinskoga teksta.

²⁴ Sva ostala imovina oporučiteljice Stane evidentno se nalazi na području grada Splita – *Ualesa sancte Marie de Taurello* (benediktinski samostan sv. Marije u Splitu), *Dobisol doleç* (Besodolac / Vrzovalac, vidi Putanec 1978), *Spinunço* (Spinut), *Murnano* (Marjan).

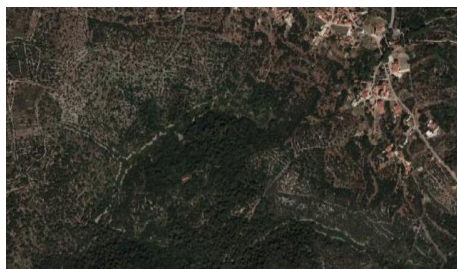
²⁵ Iz odredbi Trogirskoga statuta jasno je da su čiovske pustinjaci mogli imati posjede na trogirskome dijelu otoka i u vrijeme dok je otok pripadao komuni (SGT, 222; Lucić 1979: 1006; Babić 2015: 110).

²⁶ Premda pritom uočava prostornu i kronološku nelogičnost u povezivanju potvrde *cruco* s Okrukum: »Međutim, crkva sv. Mavra je ipak udaljena i kotlinom razdvojena od uzvišenja na kojemu je staro selo Okrug Gornji, a u vrijeme nastanka spomenutog dokumenta selo zasigurno još nije

nosi na „krug”, isti bi se kontekst mogao izraziti i prijevodom »zemlju na brežuljku crkve sv. Mavra«, jer se crkvice doista nalazi na okruglastome brežuljku, na južnoj kosi drage koja u svojem dnu završava uvalom *Mõvarčica* (slike 1 i 2 prikazuju brežuljak s crkvicom sv. Mavra).

Slika 1. (autor: Ante Jurić)

Slika 2. (izvor: Google)

U svakome slučaju, neovisno o tome interpretiramo li *cruco* kao 'brežuljak', 'krug' ili neku treću prostornu odrednicu, interpretacija prema kojoj je riječ o općoj imenici sama po sebi otvara još nekoliko važnih pitanja. Zbog čega se u latinskome tekstu umjesto izraza koji je zapravo uobičajena priložna oznaka mjesta (uokolo, kod, u blizini, u krugu...) u svrhu ubikacije koristi riječ koje nema u latinskome jeziku?²⁷ Je li možda riječ o hrvatskome zemljišnom terminu za koji nije postojao prikladan prijevod na latinski? Je li ta riječ doista hrvatska imenica „krug” i, ako jest, je li moguće da je ona već u 13. stoljeću izgovarana i zapisana s dočetnim *-k*? Odgovori na ta pitanja možda se kriju u kombinaciji dviju spomenutih mogućnosti pretpostavimo li da se *cruco* u funkciji toponima ne odnosi izravno na lokaciju na kojoj se nalazi spomenuti teren, nego da je on zapravo orijentir koji upućuje na stranu svijeta, otprilike onako kako se u jadranskoj toponimiji i govorima u funkciji orijentira pojavljuju *Jakin*, *Jakinska* i *Jakišnica* (< *Jakin* [Ancona]), *japrak* i *japašnji* (< *Japrak* [Afrika]), *kvirinac* i *kvirinal* (< *Quirinus*²⁸), *lebić* (Libija) i sl. U tome smislu, riječ *cruco* mogla bi se protumačiti kao ime nekoga dobro poznatoga čiovskog lokaliteta koji služi kao orijentir za »zemlje sa zapadne strane crkve sv. Mavra« (*terram de cruco ecclesie sancti mauri*), neovisno o tome je li taj lokalitet neko tadašnje „selo” ili, kako misli Roglić, »istoimejni poluotok«.²⁹ No, ovdje ne možemo ići dalje od nagađanja. Da bismo na pitanje

postojalo pa se ova pretpostavka ne bi mogla prihvatiti« (Babić 2015: 173).

²⁷ U Oporuci se primjerice na dva mjesta koristi formulacija *terram in ualle... iuxta terram...!*

²⁸ Izvorno se odnosi na sjeveroistok, po imenu jednoga od sedam rimskih brežuljaka koji se nalazi sjeveroistočno od gradskoga središta.

²⁹ Ubikacija terena pomoću strana svijeta sasvim je uobičajena u povijesnim dokumentima. Evo jedan tipičan primjer s otoka Ugljana: »...in loco uocato Bliza, de quirina mare salsum ... de borea pesina (?) suprascripti tereni, de trauersa uia publica vocata Uia Bona, et pascua suprascripti tereni...« (Juran 2007: 251).

o porijeklu imena *Okruk* mogli dati koliko-toliko uvjerljiv i cjelovit odgovor, potrebno je u obzir uzeti i fonemski sastav toponima i neke izvanjezične činjenice.

5. *Okruk* < „(o)krug“?

Naizgled posve jednostavno i po dosadašnjim tumačenjima neupitno etimološko objašnjenje *Okruk* < „(o)krug“ problematično je iz nekoliko razloga, a prvi je od njih fonološki – obezvučenje tobože iskonskoga dočetnoga *-g* (> *-k*). Čak i ako zanemarimo činjenicu da fonetski lik [okrug] nije potvrđen kao autohtoni lik ni u povijesnim zapisima, ni u suvremenome govoru Okruka, niti u govoru Trogira i susjednih sela u kojima ime toga čiovskoga sela postoji kao egzonom, više je fonoloških činjenica koje ne idu u prilog takvom tumačenju. Prije svega, neutralizacija opozicije po zvučnosti, odnosno obezvučenje zvučnih suglasnika na kraju riječi, nije inovacija karakteristična za govor Okruka, kao ni za jugoistočnu čakavštinu u cjelini (kao što primjerice jest za sjeverne čakavske dijalekte, u kojima se bilježe primjeri poput: *golup*, *laš*, *ljubaf*, *bop*, *grop*, *grat*, *medvet* itd.) (Lisac 2009: 37, 76). Štoviše, u suvremenome govoru Okruka ne samo da nema nijednoga primjera gdje bi ta promjena bila provedena (*dûg*, *drûg*, *krûg*, *lûg*, *snîg* itd.), nego u nekoliko romanskih posuđenica nalazimo primjere za upravo suprotnu promjenu: *bănag* (< tal. *banco*)³⁰, *kărig* (< mlet. *carico*; govori se i *karag*), *jăstog* (< dalm. < grč. ἄστακος; JE II, 34), *Osîb* (< *Josip*). Da nema potrebe za pretpostavkom o obezvučenju, govori nam i notorna činjenica da je *krûg* i danas živa i frekventna imenica u okruškome govoru, u temeljnoj i zemljopisnoj inačici značenja.³¹ Da je u svojem izvornom fonetskom liku produktivna i u toponimiji, jasno pokazuju i okružki toponimi *Kružējăk* i *Krûžine* (koje i Šimunović navodi kao argumente, iako zapravo ne idu u prilog njegovu tumačenju jer svi upućuju na dočetak *-g*) te toponimi / varijante toponima *Kružěji*, *Pokrûge* i *Krûzi*, koje za *Okruk* bilježe drugi autori (Jurić 2005, Bareta Buličić 2014). U svim kosim padežima osnova toponima također završava na *-k*, što je više nego znakovita činjenica.³² Na području Okruka bilježi se i toponim *Oblög* (Jurić 2005) s gotovo identičnom fonemskom strukturom kao i pretpostavljena etimologija *(o)krug*. I taj se toponim, jednako kao i istovjetna mu imenica, izgovara s jasno artikuliranim *-g* na kraju

³⁰ U Rogoznici smo, primjerice, uz *bănag* zabilježili i deminutiv *banžić*, što govori u prilog ne tako recentnoj promjeni. U Okruku je ipak *bančič*.

³¹ Usp. ERHSJ II, 213. Kao zemljopisni termin najčešće se koristi za ‘živac kamen’ većih dimenzija, na kakve se nerijetko može naići usred polja, ali se može odnositi i na zaseban komad kamena koji ne stane u šaku (*Sveti Grgur papa*, *gadeline vanka*, *baba iz luga*, *a zmije iz kruga*. Bareta Buličić 2014: 506).

³² Ime sela u genitivu (»...od ovoga sela Okruka«) bilježi se prvi put 1845. u matici rođenih (DAS, MR 1825. – 1882., 30–31).

osnove u svim padežima. Nadalje, etnik od *Okrūk* jest *Okručanin*³³ (što navodi i Šimunović, ali ne problematizira!), a ne **Okružanin*, kako bi se očekivalo da je osnova doista na -g (usp. npr. *Krúžanin* za *Krúge* kod Donjega Lapca; HMR, 272). To je vjerojatno i najjači razlog za sumnju u tezu o iskonskome -g jer se u riječima izvedenima iz toponimā (etnici, ktetici, prezimena...) u pravilu čuva trag starijega stanja od onoga u samim toponimima iz kojih su izvedeni, dakako, ako te razlike uopće ima. Najslikovitija paralela okruškome primjeru jest etnik *Paljúšanin* izveden iz ojkonima *Páljūv* (nekad *Paljuh*) u Ravnim kotarima, no ne manjka ni drugih jednako dobrih primjera.³⁴ Znakoviti su i fitonimi *kručalin*, *okručanac*, *okručanin* i *okružčanin* koji su kao svojevrsni egzoetnici zabilježeni na Hvaru i Braču (Bulić 1949: 156–157). Uz natuknicu *okružčanin* autori *Rječnika bruškoga govora* (Dulčić i Dulčić 1985: 567) navode i geografsko porijeklo vrste: »vrst loze iz Okruga na Čiovu kod Trogira (zovu je i *čihovac*, po imenu mjesta i otoka odakle je donesena na Brusje...)«, iz čega se jasno vidi da je fitonim u bruški govor stigao kao posuđenica. Ta je natuknica u rječniku bruškoga govora iznimno važna, ne samo kao potvrda autentičnosti oblikā čiji dočetni korijenski suglasnici redom idu u prilog iskonskomu -k nego i kao indicija o kronologiji fonološke inovacije u govoru Trogira i Okruka, koja je, po Šimunovićevu mišljenju, presudna za nastanak dočetnoga -k u *Okruk* – gubitka frikativa -x i njegove sustavne zamjene s -k na kraju riječi. Fitonim *okružčanin* u bruški je govor, po svemu sudeći, ušao zajedno s vrstom loze i fitonimom *čihovac*, dakle u vrijeme kad se i u trogirskome kraju još uvijek izgovaralo x (da je potonji naziv preuzet izravno iz govora trogirskoga kraja, vidi se i po još uvijek živućemu trogirskom nazivu *čjovac*; Geić 2006: 60; 2015: 63–64). No, nije navedeni bruški primjer jedina takva indicija. Iz malobrojnih, ali vrijednih potvrda imena *Čihovo* u tekstovima Petra Kanavelića i Jerolima Kavanjina može se zaključiti da se -x- u narodnoj inačici imena otoka Čiova izgovarao vjerojatno barem do početka 18. stoljeća³⁵, ako ne i poslije³⁶.

³³ A ne *Okručanin*, kako je zabilježeno u HMR, 374.

³⁴ *Sridovâška* i *Dolivâška* za Sridnje Selo, odnosno Donje Selo na Šolti (Šimunović 1966), *Nêvijac/Nêvijka/nêvijski* za Nevidane na Pašmanu (Skračić (ur.) 2006: 154), *Velârcanin/Velârka/velârski* za Veli Rat na Dugome otoku (Jurić 2013), *Lavkâćane* za Vrgadu (Skok 1950: 140), *Varbôvjani* (a ne **Varboščani*) za Varbosku na Hvaru, Makarani (a ne **Makarščani*) za Makarsku (< *Makar*), *Imočani* (a ne **Imotščani*) za Imotski (< *Imota*), *Puljani* za Pulu (nekad *Pulj*) itd.

³⁵ U opisu svečanosti povodom prenošenja tijela blaženoga Ivana Trogirskoga 1681., Kanavelić piše: »Od Čihova djevojčice«, a Kavanjin u epu *Bogatstvo i uboštvo* (oko 1700.): »Na svoj harač sagradi u Čihovo, (...) božju hižu, Spasitelju slavnom Križu.« Pavle Ivić mišljenja je da se suglasnik x u većini štokavskih, mnogim kajkavskim i ponekome čakavskom govoru gubi uglavnom od 17. stoljeća (Brozović i Ivić 1988: 13).

³⁶ O gubljenju suglasnika x u okruškome govoru pouzdano prvi put svjedoči toponim *Rassove* (< *rasohe*), zabilježen u austrijskome katastru iz 1830. Na susjednome Drveniku, primjerice, x je očuvan u većini riječi, uz ostalo i u toponimima *Bühāj*, *Hlībi* i *Přhovo* (sva tri primjera, kao i cjelokupnu toponimiju otoka, prikupili smo terenskim istraživanjem). Govor Drvenika inače je u viso-

Istovremeno, po zapisima *Ocruch* u djelu Pavla Andreisa i najstarijoj Matici krštenih trogirske župe jasno se vidi da se toponim izgovarao s dočetnim *-k* zasigurno već u 16. stoljeću, ako ne i u 15., kada je, kako smo rekli u uvodu, zametak sela nedvojbeno već postojao (čak i ako zanemarimo potvrdu *cruco* iz 13. stoljeća kao nepouzdanu). Indicija o tome da je, dakle, u govoru Trogira i Okruka glas *x* još uvijek bio dio suglasničkoga inventara u vrijeme kad se toponim *Okruk* nedvojbeno izgovarao s dočetnim *-k* baca novo svjetlo na Šimunovićevu tvrdnju da je do obezvučenja dočetnoga iskonskoga *-g* došlo, kako smo već citirali, »analogijom prema riječima koje završavaju na *-k*, sufiksima *-ak* i *-ik*, kao i prema redovitom prijelazu završnog *-h* u *-k* u trogirskom govoru«. Nelogično je, naime, da bi *-g* u **Okrug* bio zamijenjen s *-k* (i to u svim padežima!), analogijom prema genitivu množine na *-ik* ili prema bilo kojoj drugoj skupini riječi čiji je dočetni *-k* nastao od *-x*, ako se fonem *x* u dotičnome govoru u to vrijeme još uvijek izgovara u svim pozicijama (čak i u međusamoglasničkoj – *Čihovo/čihovac!*).

U zaključku razmatranja o fonologiji, govorimo li o uzrocima koji su mogli dovesti do obezvučenja dočetnoga *-g*, za analošku zamjenu (onako kako ju je protumačio Šimunović) nedostaje uvjerljivih argumenata. Osim očitih kronoloških nepodudarnosti koje smo iznijeli, postavlja se i pitanje opravdanosti modela i motiva analogije, jer svaka analogija mora imati i model i motiv (Mihaljević 2002: 26–27). Što se tiče modela, promjenu po kojoj bi **Okrug* postalo *Okruk* »analogijom prema riječima koje završavaju na *-k*« teško da možemo usporediti s bilo kojim poznatim primjerom analogije u fonologiji, kako razmjernje tako i nerazmjernje. Niti u okruškome govoru postoje riječi u kojima je došlo do promjene *-g* > *-k* koje bi mogle poslužiti kao model u razmjernjoj analogiji, niti pretpostavljeni toponim **Okrug* čini dio bilo koje morfološke, leksičke ili semantičke paradigme unutar koje bi ga trebalo „ujednačiti“. Također, ni motiv takve analogije nije potpuno jasan. Lakši izgovor? Jezična ekonomija? S obzirom na činjenicu da se u okruškome govoru velari *g* i *k* sasvim normalno izgovaraju u velikome broju riječi – i na kraju riječi i u međusamoglasničkoj poziciji – pretpostavka o takvom motivu bila bi neutemeljena, tim više što se pod njom razumijeva i ujednačavanje pet padežnih oblika prema jednome. Osim analogijom, lik *Okruk* mogao je nastati na još dva načina: obezvučenjem suglasnika na kraju riječi ili asimilacijom $k - g > k - k$. Za prvi smo način već utvrdili da nije moguć jer obezvučenje dočetnih suglasnika nije pravilo u okruškome govoru. Što se tiče drugoga načina, dovoljno je ponoviti već istaknutu činjenicu da je imenica *krug* u govoru Okruka i danas živa u svojem izvornom liku, u govoru i u toponimiji. I ne samo u govoru Okruka. Za pretpostavljenu promjenu (*O*)*krug* > (*O*)*kruk*, barem po onome što je poznato iz dosadašnje literature, nema paralele ni u jednome hrvatskom na-

kome stupnju srodnosti i sličnosti s govorom Trogira i njemu gravitirajućih sela, pa tako i Okruka (usp. Hraste 1948).

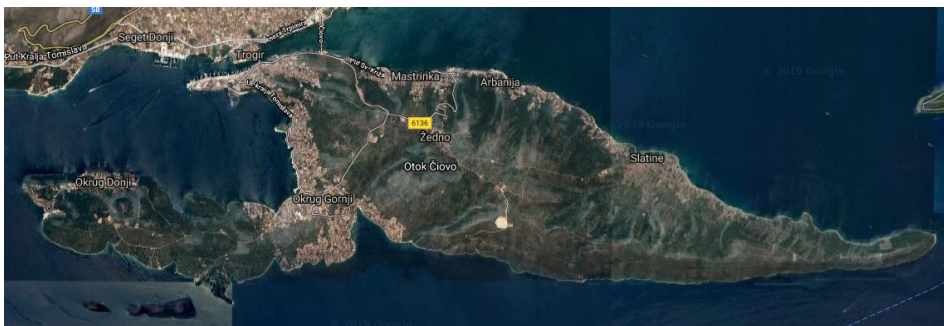
rječju! Čak i kada ne bismo imali nijedan drugi argument, taj je podatak dovoljno znakovit s obzirom na to da je riječ o posve uobičajenoj imenici slavenskoga porijekla. Očito je, dakle, da obezvučenje -g treba odbaciti kao mogućnost i da etimologiju toponima *Okruk* treba tražiti u drugome smjeru, uzimajući u obzir pritom i leksičko-semantičku razinu.

6. Zaključno: što je „okruk” i na što se izvorno odnosi?

Kako se može rezimirati iz rečenoga u uvodnome dijelu, dosad su iznesena dva različita mišljenja o tome što je prvotno bilo imenovano toponimom *Okruk*. Prvo mišljenje (Roglić) implicira da je *Okruk* zapravo ime cijeloga zapadnog rta otoka Čiova, prostora između dvaju sela koja se danas službeno nazivaju Okrug Gornji i Okrug Donji, zaključno s rtom Okrug na krajnjemu zapadu. Drugo je mišljenje (Šimunović) da se imenovani lokalitet nalazi »vjerojatno na mjestu današnjeg naselja uz crkvu sv. Maura, koja je kao i naselje izvan spomenutog rta...« (dakle, u susjednome Žednu!) te da je u osnovi imena leksem *krug* 'gomila, kamen, greben'. Pritom Šimunović odbacuje Rogličevo tumačenje uz napomenu da su u odnosu na potvrdu iz Oporuke »potvrde za rt vrlo recentne« (Šimunović 1972: 57). Nakon što smo na temelju iznesenih povijesnih, geografskih i fonetskih razloga izrazili sumnju u Šimunovićevo tumačenje, razmotrit ćemo i opravdanost Rogličeve teze, upirući se u povijesne potvrde koje smo iznijeli u uvodnome dijelu. Prvi je znakovit detalj činjenica da Andreis na jedinome mjestu u tekstu na kojemu želi izričito imenom razlikovati dva susjedna sela, imenom *Okruk* (*Ocruch*) naziva Donji Okruk, dok Gornji Okruk naziva »selo Maravić«, po imenu zaselka koji mu je bio zametkom. Iako, kako smo utvrdili, spomenuti dio Andreisova teksta nije dokaz da se ime *Ocruch* nije odnosilo i na Gornji Okruk, iz njega se ipak da naslutiti da se ime *Okruk* primarno odnosilo na rt, a tek potom na sela na njemu.³⁷ Nadalje, ne bi se mogla prihvatiti ni Šimunovićeva opaska da su potvrde za ime rta »vrlo recentne«, jer se Andreisov *Ocruch* osim na selo Donji Okruk u vrijeme njegovih najranijih početaka vrlo precizno odnosi i na krajnji zapadni rt Čiova (*punta detta d' Ocruch*). Kao povijesno ovjeren toponim i *Pûnta Okrûka* je, dakle, nesumnjivo važan argument u prilog tumačenju (Roglić) da je *Okruk* zapravo cijeli taj čiovski zapadni poluotok koji zatvara uvalu Saldun. Da su sela dobila ime po rtu, a ne obrnuto, logično je i samo po sebi jer je teško zamisliti da ondašnje stanovništvo Trogira i okolice ne bi imalo neko ime za tako istaknuti rt i mnogo prije nego je on naseljen, ali i zbog iz činjenice da ime *Okruk* nose dva susjedna, ali neovisno naseljena sela. Uza sve navedeno, mišljenja smo da već i sam pogled na ze-

³⁷ Sličnoga je mišljenja i Dunja Babić: »Može se dakle zaključiti da je imenom okrug prvo nazvan današnji Okrug Donji i to prema prirodnim obilježjima okolnog pejzaža. Potom se naziv Okrug ustalio kao zbirno ime svih zaseoka koji se nalaze na zapadnom istaku Čiova, koji su dakako izvorno imali svatko svoj naziv prema imenima rodova koji su ih osnovali« (Babić 2015: 174).

mljovid (slika 3) dovoljno govori o mogućoj motivaciji imenovanja. Doista, ako postoji išta što je na zapadnome dijelu otoka Čiova dovoljno markantno da bi moglo biti motivacijom za važan toponim, onda je to svakako cijeli taj zapadni rt koji se doima kao neki zasebni, odcijepljeni dio otoka Čiova.

Slika 3. Otok Čiovo (izvor: Google)

Budući da se imena takvih markantnih, zavnutih poluotoka/rtova ili otočića koji zatvaraju uvale u jadranskoj toponimiji na desetak lokacija izvode iz osnove/semantizma „ključ” (*Čavatul, Čavlena, Klušnja, Klušnji rat, Ključ, Ključić, Oključ, Oključina, Oključ, Oključić, Oključ*)³⁸, ne treba odbaciti ni mogućnost da je iz iste osnove izveden i toponim *Okrūk*. Pritom, dakako, u oči upada suglasnik *r* ondje gdje bi trebao biti *l*, no i taj je problem moguće razriješiti, ako ne dovoljno uvjerljivo, onda barem uvjerljivije od rješenja *-g > -k*. Paralelu koja nam nudi i fonološko i semantičko rješenje nalazimo na jugozapadnoj strani otoka Ugljana, gdje smo zabilježili toponim *Prkljüg*, izvorno kao ime predjela na kojemu se nalazi rt koji se danas zove *Zâglav* i koji zatvara dobro zaklonjenu uvalu *Prkljug*. Prema povijesnim potvrdama *Prechluch siue Porto Longo* (1367.), *Perchgliugh* (1612.) i *Perchgliuch ouero Zaglau* (1632.) (Juran 2007: 270–271), lako je zaključiti da je današnji *Prkljug* zapravo „prikljuk”³⁹, arhaizam koji u osnovi ima *kljuk* ‘ključ’, jednako kao i *Okljuk*, a čije bismo dotoponimsko značenje mogli protumačiti otprilike kao ‘priključen’ (ERHSJ II, 105), ‘pridodan (kopnu)’, slično kao u kajkavskome *prikljuk* ‘nadimak, pridodano ime’ (Frančić 1994: 35) i u slovenskome *prikljuk* ‘priključak (struje, vode)’. Promatramo li ga kao dio antonimnoga para – s po prefiksi mu suprotnim *okljuk* (kao npr. *prisoje – osoje*)⁴⁰ – dobivamo par arhaičnih geografskih termina *prikljuk – okljuk* koji uz više puta potvrđeno dotoponimsko

³⁸ Za Krk, Hvar, Vis, Korčulu i Lastovo v. Skok (1950: 29, 188, 195, 206, 228); za Brač v. Šimunović (2004: 209–210); za Dugi otok v. Skračić (1996: 93); za pašmanski arhipelag v. Skračić (ur.) (2006: 183) i Vuletić (2007: 250); za Kornatsko otočje v. Skračić (ur.) (2013: 258).

³⁹ Nikola Vuletić, međutim, smatra da ugljanski *Prkljug* valja izvoditi iz lat. PORTU LONGU (Vuletić 2007: 351).

⁴⁰ Tu opoziciju u toponimiji, usput, nalazimo na trima mjestima na Čiovu (Jurić 2005).

značenje ‘zavinuti dio kopna koji zatvara uvalu’⁴¹ sasvim sigurno može označavati i opoziciju ‘priključeni dio’ – ‘odvojeni dio’. Gledamo li na otok Čiovo iz perspektive trogirске rive – odakle se Okruk doista doima kao odvojeni dio kopna koji nema veze sa središnjim dijelom otoka koji je čiovskim mostom „priključen” gradu – „okljuk” semantički posve uvjerljivo stoji kao motivacija za imenovanje ‘odvojenoga zavinutoga rta koji zatvara zaljev’ Saldun. Istovremeno, **okljuk* bi mogao biti i ključem (!) za rješenje fonološkoga dijela problema dopustimo li mogućnost da je **prikļuk* slogovnom asimilacijom *pr – kļ > pr – kr* dao **prikruk*, a potom poslužio i kao model za analogno **okljuk > Okruk*. Druga je pak mogućnost da je *Okruk* svojevrsan leksičko-semantički hibrid načinjen od „okljuk” i „krug” (‘koji zaokružuje uvalu’). Mišljenja smo da nijednu od dviju mogućnosti ne treba sasvim odbaciti, barem do otkrića potvrde koja će nam, nadajmo se, pokazati jesmo li ili nismo bili u pravu. Dotad, bilo bi dobro barem ne inzistirati na neutemeljenome tumačenju o -g koji je »tu od iskona« i razmisliti o opravdanosti sadašnjih službenih imena dvaju čiovskih sela. Na znanje novoosnovanomu Povjerenstvu za standardizaciju geografskih imena.

⁴¹ Ujedno se i značenje ‘savinut predmet’ smatra prvobitnim značenjem psl. **ključь* (ERHSJ II, 104; Gluhak 1993: 323).

Literatura i izvori

- AM = Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Zbirka Okrug: Originalni planovi iz 1830.; Iskaz naziva predjela, otoka, dolina, rtova, luka, putova, jezera, rijeka i močvara iz 1830.; Zapisnik čestica zemlje iz 1831.; Zapisnik čestica zgrada iz 1831.; Popis zgrada, sela i svih zaselaka u k. o. iz 1846.; Iskaz naziva svih mjesta, osamljenih kuća, predjela, dolina, rijeka, jezera, potoka, planina, velikih šuma i svih drugih naziva koji spadaju u k. o. iz 1878.; Abecedni imenik svih posjednika u k. o. iz 1878.
- Andreis, Paolo. 1908. *Storia della città di Traù*. Spljet: Hrvatska štamparija Trumbić i drug.
- Andreis, Pavao. 1977. – 1978. *Povijest grada Trogira II*. Split: Čakavski sabor.
- Babić, Dunja. 2015. *Trogirsko predgrađe na Čiovu u kontekstu izgradnje otoka do XIX. stoljeća*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Bareta Buličić, Manuela. 2014. *Okruška rič – Ričnik okruškoga govora*. Split: Naklada Bošković.
- Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Bulić, Stjepan. 1949. *Dalmatinska ampelografija*. Zagreb: Poljoprivredni nakladni zavod.
- CD = *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. 1912. Smičiklas, Tadija (ur.). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- DAS = Državni arhiv u Splitu.
- Delalle, Ivo. 1930. Nekoliko podataka o otoku Čiovu. *Novo doba*, 9. kolovoza, 184.
- DZS = Državni zavod za statistiku.
- Dulčić, Jure; Dulčić, Pere. 1985. Rječnik bruškoga govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 7/2, Zagreb, 368–748.
- ERHSJ = Skok, Petar. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Frančić, Anđela. 1994. Međimurski obiteljski nadimci. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 20/1, Zagreb, 31–66.
- Galović, Filip. 2018. Dijalektološke zamjedbe o mjesnome govoru Slatina na otoku Čiovu. *Ethnologica Dalmatica*, 25, Split, 137–145.
- Geić, Duško. 2006. *Vino i vinogradarstvo Trogira tijekom stoljeća*. Trogir: Ogranak Matice hrvatske.
- Geić, Duško. 2015. *Rječnik i gramatika trogirskoga čakavskoga govora*. Split – Trogir: Književni krug Split – Združeni artisti Trogir.
- Gluhak, Alemko. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- HE = *Hrvatska enciklopedija*. 1942. Zagreb: Naklada Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda.

- HER = Anić, Vladimir i dr. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- Hilje, Emil. 1994. Prilog povijesnoj topografiji zadarskog otočja. *Folia onomastica Croatica*, 3, Zagreb, 49–76.
- HMR = Bašić-Kosić, Nataša (ur.). 2016. *Hrvatski mjesni rječnik*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Hraste, Mate. 1948. Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale. *Rad JAZU*, 272, Zagreb, 123–156.
- JE = Vinja, Vojmir. 1998. – 2004. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. I. A – H (1998), II. I – Pa (2003), III. Pe – Ž (2004). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti – Školska knjiga.
- Juran, Kristijan. 2007. Popis povijesnih toponima iz arhivske građe. *Toponimija otoka Ugljana*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, 247–281.
- Jurić, Ante. 2005. Suvremena čiovska toponimija. *Čakavska rič: Polugodišnjak za proučavanje čakavske riječi*, XXXIII/1–2, Split, 145–212.
- Jurić, Ante. 2013. Toponimija Veloga Rata. *Veli Rat*. Ur. Faričić, Josip; Uglešić, Ante. Zadar: Sveučilište u Zadru, 673–720.
- Jurić, Ante. 2020. Fonološki sustav govora Okruga Gornjeg. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 24, Zagreb, 143–181.
- Klaić, Nada. 1985. *Povijest grada Trogira*, knj. 2: *Trogir u srednjem vijeku*, sv. 1: *Javni život grada i njegovih ljudi*. Trogir: Izdanja Muzeja grada Trogira.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LOD = *Raccolta delle Leggi ed ordinanze per la Dalmazia*. 1839. Zara: Tipografia Demarchi-Rougier.
- Lucić, Ivan. 1979. *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I–II*. Split: Čakavski sabor.
- Mihaljević, Milan. 2002. *Slavenska poredbena gramatika. 1. dio*. Zagreb: Školska knjiga – Sveučilište u Zagrebu.
- MR = Matice rođenih župe Okruk. DAS: 1825. – 1882., 1882. – 1908.; MUT: 1905. – 1946.
- MU = Matica umrlih župe Okruk. DAS: 1854. – 1887.
- MUT = Matični ured Trogir.
- NAS = Nadbiskupijski arhiv u Splitu.
- PE = Brajković, Vladislav (ur.). 1975. *Pomorska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- PNLD = *Pronturario dei nomi locali della Dalmazia*. Memorie della Società geografica italiana, 15/3. 1918. Roma: Presso La Reale Società Geografica Italiana.
- PST = *Pisme staroga Trogira*. 1972. Split: Klapa Trogir.

- Putanec, Valentin. 1978. Odras starohrvatskog paganizma u splitskoj toponomastici 12. i 13. stoljeća: *Besoldolac* = *Vrzov dolac*. *Filologija*, 8, Zagreb, 265–272.
- Putanec, Valentin. 2000. Otočka imena Veli i Mali Drvenik na hrvatskoj obali i ilirski korijen *ger-* < ie. **g^her-* „brdo, šuma”. *Zbornik otoka Drvenika I*. Ur. Pažanin, Ivan. Drvenik: Župa sv. Jurja Mučenika, 557–560.
- Radić, Danka. 2006. Ljetnikovci otoka Čiova. *Kultura ladanja: zbornik radova sa znanstvenih skupova „Dani Cvita Fiskovića” održanih 2001. i 2002. godine*. Ur. Grujić, Nada. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 143–154.
- SDO = *Stanje duša*. NAS, Zbirka parica župe Okruk, oko 1850. – 1920.
- SDT = *Stanje duša*. NAS, Zbirka župnih knjiga stare trogirске biskupije, Okruk, 1726., 199./465.
- SGT = *Statut grada Trogira*. 1988. Split: Književni krug.
- Skok, Petar. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Skračić, Vladimir. 1996. *Toponimija vanjskog i srednjeg niza zadarskih otoka*. Split: Književni krug Split.
- Skračić, Vladimir (ur.). 2006. *Toponimija otoka Pašmana*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Skračić, Vladimir (ur.). 2013. *Toponimija kornatskog otočja*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SOPC = *Studia originem, prouectum, atque complementum Tertij ord. de Penitentia S. Francisci*. Liber primus. 1669. Neapoli.
- Šimunović, Petar. 1966. Izvještaj o onomastičkom istraživanju otoka Šolte. *Ljetopis JAZU*, 71, Zagreb, 361–369.
- Šimunović, Petar. 1972. Osobine čiovske toponimije. *Onomastica*, 17, Wrocław – Warszawa – Kraków, 51–63.
- Šimunović, Petar. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Vidović, Mile. 2004. *Splitsko-makarska nadbiskupija: župe i ustanove*. Split: Splitsko-makarska nadbiskupija.
- Vuletić, Nikola. 2007. Toponimi romanskog postanja na Ugljanu i Pašmanu. *Toponimija otoka Ugljana*. Ur. Skračić, Vladimir. Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, 345–360.
- WIKI = [https://it.wikipedia.org/wiki/Okrug_\(Croazia\)#cite_note-3](https://it.wikipedia.org/wiki/Okrug_(Croazia)#cite_note-3) (pristupljeno 1. listopada 2019.).
- ZMO = Matične knjige župe Okruk. NAS: Zbirka matičnih knjiga župe Okruk – krštenih 1857., vjenčanih 1859., umrlih 1885.
- ZMT = *Matica rođenih i krštenih trogirске župe*. NAS: Zbirka matičnih knjiga župe Trogir, knj. 1, 1569. – 1607.
- ŽKO = Župne knjige Okruka: MR, MU, SDO, ZMO.

Sur le nom de *Okruk* sur l'île de Čiovo

Résumé

Le nom de *Okruk* comprend deux villages voisins sur l'île de Čiovo, dont les noms officiels contemporains sont *Okrug Gornji* et *Okrug Donji*. Selon certains auteurs, c'est déjà en 1229 que le toponyme *Okruk* est mentionné pour la première fois (*terram de cruco ecclesie sancti Mauri*), bien que le village même n'apparaisse que vers la fin du 15e siècle. Les documents historiques ne témoignent que de la version avec un /k/ final – *Ocruch* ou bien *Okruk* – avant le milieu du 19e siècle, lorsque la version *Okrug* commence à apparaître dans la communication officielle. Explicitement ou implicitement, les auteurs sont plus ou moins d'accord qu'à la base du toponyme se trouve le nom commun slave *krug*, d'où provient que le nom officiel du village est, au moins, étymologiquement justifié. Cependant, une telle conclusion est gravement inconsistante de plusieurs points de vue. Le premier et le plus important tient à la réalité onomastique même – le fait que la version *Okrug* ne fut jamais un vrai toponyme dans les parlers locaux. Un autre tient au plan de l'expression, celui de la phonologie avant tout. Quant à la partie sémantique de l'étymologie, les deux thèses sont confrontées. Selon l'une, *Okruk* est en fait le nom de toute la péninsule du côté ouest de l'île. Selon l'autre, le lieu nommé d'origine est l'ancien centre du village même.

Ključne riječi: Okrug, Okruk, Čiovo, službeno ime, onomastika, toponimija

Mots-clés: Okrug, Okruk, Čiovo, nom officiel, onomastique, toponymie

Keywords: Okrug, Okruk, Čiovo, official proper name, onomastics, toponymy